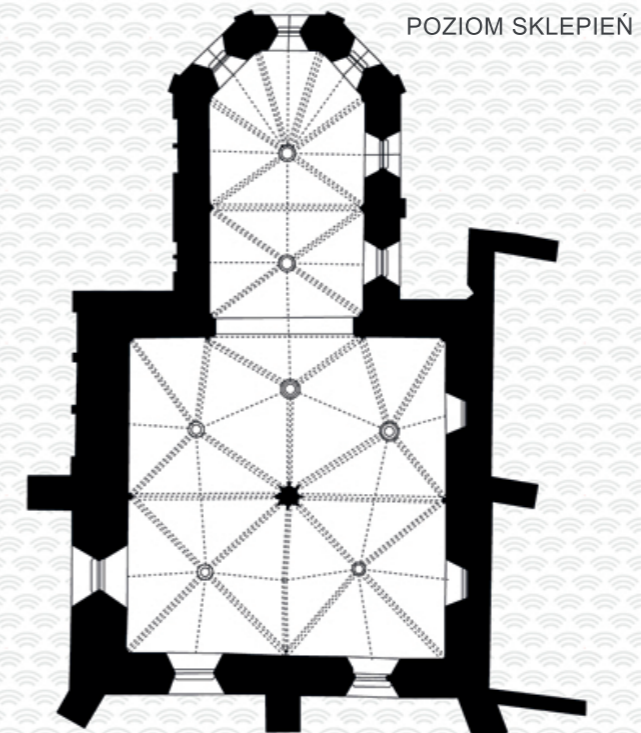
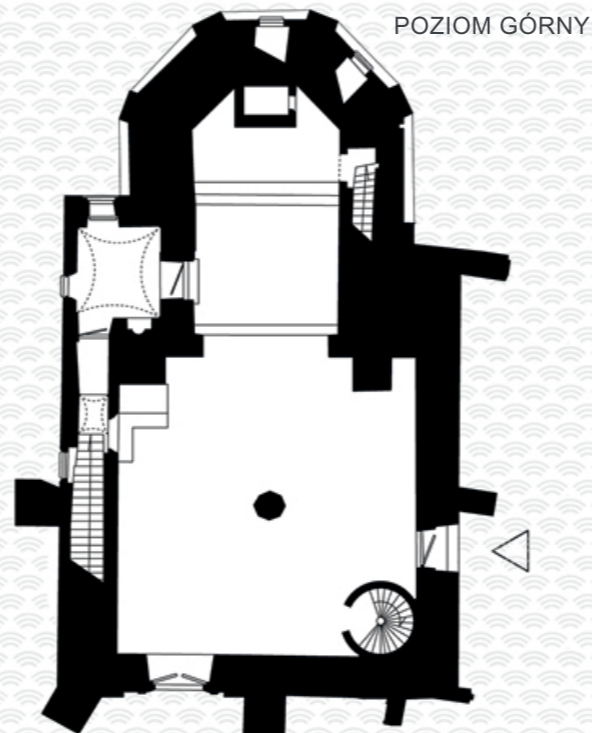
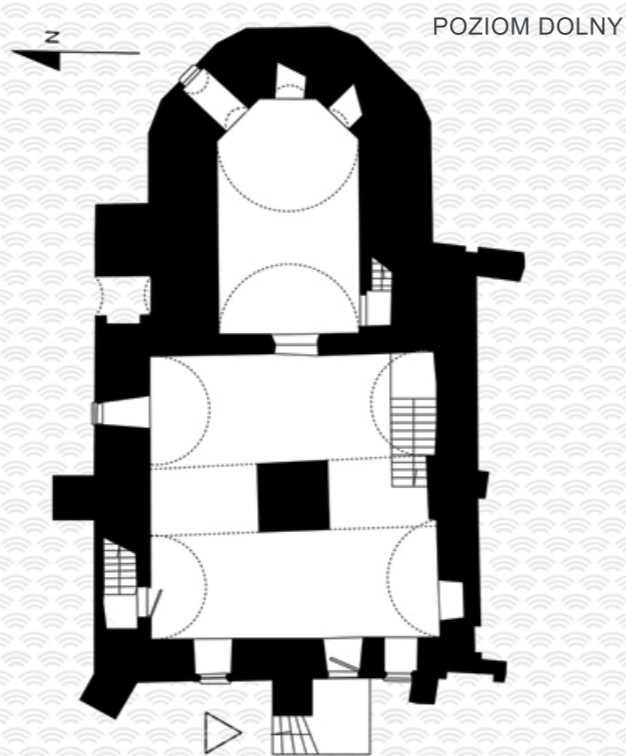

Kaplica zlokalizowana w pd-wsch części wzgórza zamkowego, włączona w zabudowę obecnego Muzeum Lubelskiego. Składa się z korpusu założonego na planie kwadratu uzupełnionego wydłużonym dwuprzęsłowym prezbiterium, zamkniętym trójbocznie, otwartym do nawy **łukiem tęczowym**. Pośrodku korpusu nawowego znajduje się ośmioboczny filar, zwany kolumną niebios, podtrzymujący **sklepienie krzyżowo-żebrowe**. Od północy przylega kwadratowa zakryta, w której ulokowano zejście schodami do dolnej kondygnacji kaplicy. Elewacje artykułowane **trójuskokowymi przyporami**, pomiędzy którymi ostrołukowe okna i **blends**

W elewacji frontowej renesansowy portal (po zburzeniu zewnętrznych schodów zamieniony na okno) i wysoki późnorenesansowy szczyt ozdobiony **pilastrami**, arkadowymi wnękami, **wolutami** i **sterczynami**. Świątynia reprezentuje typ jednofilarowej kaplicy rezydencjonalnej znanej również z innych fundacji króla Kazimierza Wielkiego w Stopnicy i Wiślicy.

Wnętrze kaplicy pokryte polichromią w typie bizantyjsko-ruskim o rozbudowanym programie ikonograficznym. Na sklepieniu prezbiterium Chrystus na majestacie i gołębica Ducha Świętego w otoczeniu Matki Bożej, Jana Chrzciciela i czterech archaniołów oraz symboli ewangelistów.

Na sklepieniu nawy szesnastu aniołów reprezentujących trzy najwyższe zastępy anielskie – Serafimy, Cherubiny i Trony. Na ścianach prezbiterium i łuku tęczowego sceny nowotestamentowe od Ostatniej Wieczerzy do Wniebowstąpienia Chrystusa wzbogacone o wizerunek Świętej Trójcy starotestamentowej, a także przedstawienie św. Pawła i trzech Ojców Kościoła Wschodniego. Na ścianach nawy sceny ewangeliczne z życia Marii i Jezusa, oraz wizerunki proroków i świętych. Warto zwrócić uwagę na napis fundacyjny i portret konny Władysława Jagiełły znajdujący się po wewnętrznej stronie łuku tęczowego, a także na scenę modlitwy fundatora umieszczoną na obudowie schodów empory. Ponadto

wszelkie wolne powierzchnie pokryte są polichromią przedstawiającą różne dekoracje ornamentalne i rozwieszane, udrapowane tkaniny. Freski kaplicy Trójcy Świętej są znakomitym przykładem recepcji malarstwa wschodniego na terenie Królestwa Polskiego. Podobne polichromie występowały również w innych ośrodkach, a ich pozostałości do dziś zachowały się m.in. w katedrze sandomierskiej i wawelskiej oraz w kolegiacie wiślickiej. Kaplicę lubelską wyróżnia kompletność i stan zachowania fresków, a także harmonijne połączenie gotyckiej architektury z malarstwem wschodnim. Czyni to z kaplicy doskonały przykład przenikania się wpływów łacińskich zantyjskich na terenie monarchii jagiellońskiej.

KAPLICA TRÓJCY ŚWIĘTEJ
NA ZAMKU LUBELSKIM

Według części badaczy najwcześniejsza wzmianka o pierwszej, niezachowanej świątyni na wzgórzu zamkowym pod wezwaniem Trójcy Świętej znajduje się w rachunkach poborów świętopietrza beneficjów ziemi krakowskiej, pod datą 1326 r. Nie zawiera ona jednak żadnych informacji o wyglądzie ani o konstrukcji budowli. Istnienia domniemanej, pierwszej świątyni nie potwierdzają także badania architektoniczne ani dotychczasowe odkrycia archeologiczne. Zachowany do dnia dzisiejszego obiekt, został wybudowany z inicjatywy króla Kazimierza Wielkiego w latach 1342-1370 jako kaplica murowana, dwukondygnacyjna, orientowana, w stylu gotykim. Na przełomie XIV i XV w. nastąpiła przebudowa budowli. Wówczas przerobiono górną kondygnację i przesunięto portal północny w kierunku zachodnim. Istotne zmiany nastąpiły wewnątrz świątyni, która zyskała dwie dodatkowe **mensy** ołtarzowe oraz **empore**. Dzięki fundacji króla Władysława Jagiełły wnętrze zostało ozdobione polichromiami bizantyjsko-ruskimi. Pierwsze informacje na temat prac malarskich w kaplicy pochodzą z najstarszej księgi miejskiej Lublina z 1407 r. Znana jest data ukończenia malowideł – w dzień świętego Wawrzyńca – 10 sierpnia 1418 r. Malowidła wykonał zespół malarzy

N. Orda, *Dziedziniec zamku lubelskiego, ok. 1873 r., Muzeum Narodowe w Warszawie.*

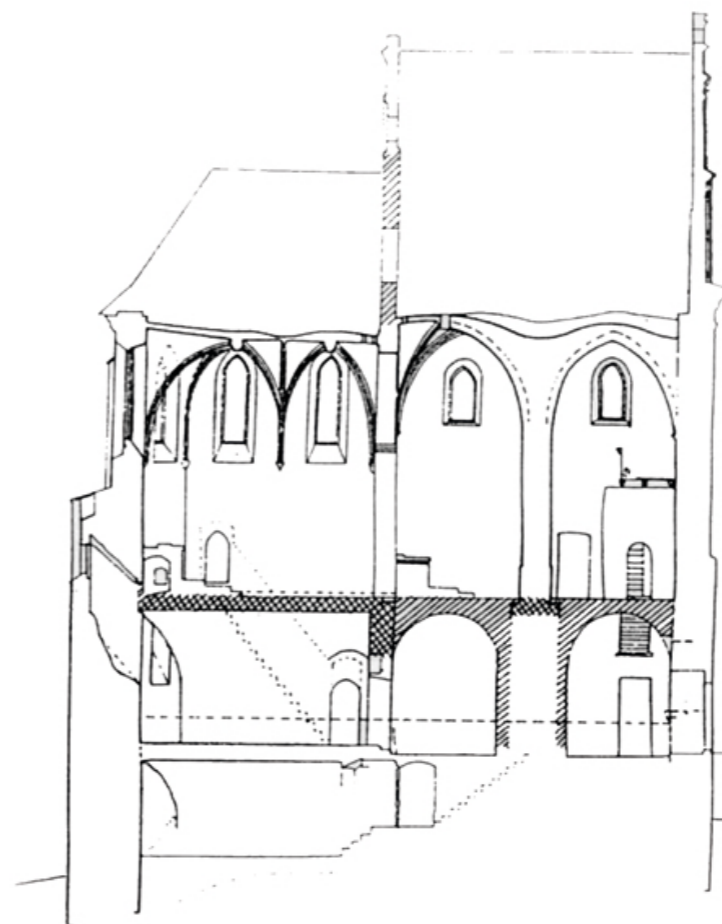
pod przewodnictwem mistrza Andrzeja przy współpracy mistrzów Kuryła i Juszkó. W drugiej połowie XV w. przy południowej elewacji kaplicy wybudowano dwukondygnacyjny dom mansjonarski, który przeznaczono na siedzibę kolegium mansjonarskiego. W XVI w. od północnej strony prezbiterium dobudowano zakrystię. Około poł. XVI w. główne wejście do świątyni od strony zachodniej ozdobiono renesansowym portalem poprzedzonym schodami. W pierwszej ćw. XVII w. wewnątrz wyposażono w trzy późnorenesansowe ołtarze: główny z obrazami koronacji NMP oraz tajemnic różańcowych; boczne przedstawiające Ukrzyżowanie i św. Antoniego (obecnie w kościele św. Wojciecha). W tym samym stuleciu fasadę kaplicy zwieńczono szczytem w **typie lubelskim**. XVII i XVIII w. to okres powolnego upadku kościoła zamkowego. Przyczyniły się ku temu spustoszenia podczas wojen z Kozakami i Szwedami. Również środki przeznaczone na utrzymanie obiektu wystarczyły tylko na

doraźne remonty. W latach 20-30 XIX w. dokonano przebudowy wzgórza zamkowego, wznosząc na ruinach zamku neogotycki budynek więzienia. Zachowano dawną kaplicę zamkową, włączając ją w obręb murów nowego gmachu. W czasie robót modernizacyjnych otynkowano zewnętrzne mury, a polichromie wewnątrz ukryto pod pobiałą wapienną. Podczas kolejnego remontu w 1890 r. zburzono zewnętrzne schody do kaplicy, obniżono dach prezbiterium, renesansowy portal przekształcono w okno, przebito wejście w ścianie południowej do więzienia. W 1899 r. Józef Smoliński odkrył w kaplicy fragment średniowiecznej polichromii. Charakter znaleziska skłonił Cesarską Komisję Archeologiczną w Pe-

tersburgu do odsłonięcia kolejnych partii polichromii, co postanowiono wówczas wykorzystać w celach politycznych. Od tej pory polichromie i kaplica były wielokrotnie remontowane, restaurowane i konserwowane. W 1954 r. zamek wraz z kaplicą został przekazany na siedzibę Muzeum Lubelskiego. Po intensywnych pracach konserwatorskich w latach 1954 i 1976-1997, kaplica została otwarta dla zwiedzających w 1997 r. W 2015 r. ekspozycję powiększono o lapidarium w kościele dolnym i krypcę.

Kaplica Zamkowa, przekrój podłużny 1955 r., opr. Maria Brykowska.

Mensa - płyta stanowiąca "blat" ołtarza w świątyni.
Empora - rodzaj galerii lub trybuny, wspartej na podporach, głównie w kościołach, mającej na celu powiększenie powierzchni lub wydzielenie przestrzeni dla określonej grupy osób.

Typ lubelski (zw. potocznie „renesansem lubelskim”) - typ architektoniczny wykształcony na terenie województwa lubelskiego na pocz. XVII w. przez muratorów pochodzenia włoskiego. Termin wprowadzony do historii sztuki w 1 poł. XX w. przez Władysława Tatarkiewicza. Łączy w sobie cechy gotyku z elementami renesansu włoskiego i niderlandzkiego. Charakteryzuje się smukłością bryły oraz detalami architektonicznymi w postaci bogato zdobionych gzymsów i pilastrów oraz stiukowych sieci dekoracyjnych na sklepieniach kolebkowych z lunetami.

Łuk tęczyowy - w kościele katolickim górna część arkady, na styku nawy głównej i prezbiterium.

Sklepienie krzyżowo-żebrowe - zbudowane na planie kwadratu z dwóch, skrzyżowanych sklepień kolebkowych, wzmocnione żebrami w liniach przecięcia.

Przypora (skarpa) - zewnętrzny pionowy element konstrukcyjny budowli najczęściej w formie uskokowego filara przyściennego o zazwyczaj ściętej pochyłości górnej części, wzmacniający ściany zewnętrzne oraz przenoszący ciężar sił rozporowych sklepień na podłoże.

Blenda - "ślepe okno"; rodzaj wnęki w ścianie, zazwyczaj w formie arkady lub okna, stosowanej głównie jako element wystroju architektonicznego.

Pilaster - pionowy element wystroju architektonicznego z bazą i kapitelem – odpowiednik kolumny, służący rozczłonkowaniu ścian.

Woluta - element architektoniczny i motyw ornamentacyjny w formie spirali lub zwoju.

Sterczyzna - pionowy wieńczący element dekoracyjny w postaci smukłej wieżyczki, obelisku, itp., najczęściej stosowany w szczytach i attykach.